

2.5. Консультація для батьків обдарованих дітей «Несприятливі чинники виховання обдарованих дітей»

Автор: Базалійська Любов Петрівна

Мета: допомоги батькам у налагодженні адекватних взаємин між батьками та дітьми, запобігти помилкам у вихованні обдарованих дітей.

У зарубіжній та вітчизняній літературі виділені несприятливі чинники виховання, що спричиняють розвиток у дитини негативних особистісних якостей. Ці чинники розрізняють на підставі типу виховання та видів батьківського контролю. Серед патогенних типів виховання, що негативно впливають на розвиток обдарованої дитини, можна виділити такі: низька згуртованість, неузгодженість намірів та ідей членів сім'ї з приводу виховання.

Виховання за типом «відторгнення» – це неприйняття, ворожість, негативне ставлення до дитини, жорсткий контроль, регламентація її життя,

нав'язування їй «правильного» типу поведінки. Часто відторгнення супроводжується інфантилізацією та індивідуалізацією дитини. Жорсткий контроль з боку батьків здійснюється за допомогою системи покарань.

Більшість батьків переконані у потребі прищеплювати дитині такі цінності, як повага до авторитету, працелюбність, необхідність збереження існуючого порядку.

Результатом ворожого ставлення до дитини можуть стати складнощі у соціальній адаптації, нерішучість у спілкуванні з однолітками, агресивність,

схильність до суперечок, соціальна відсталість.

Зазначений тип виховання характеризується підвищеною авторитарністю батьків, внаслідок відторгнення дитини та частих покарань. Гіперсоціалізуюче виховання або симбіотичний тип батьківського ставлення, означає централізацію батьків на вихованні: вони приділяють дитині дуже багато часу, сил та уваги.

Виділяють два основні типи гіперпротекції. При домінуючій (авторитарно-симбіотичній) гіперопіці поєднуються батьківська любов і обмеженість. На думку Г. Варги, такий тип батьківського ставлення необов'язково є патогенним, все залежить від співвідношення любові й обмеження у батьківському вихованні.

Наслідками подібного виховання можуть стати такі якості особистості дитини, як: покірність, залежність, мінімум агресії, максимальна поступливість,

некреативність.

При гіперопіці (симбіотичній) батьки прагнуть до максимального задоволення потреб дитини, потурають їй бажанням. Наслідком гіперпротекції стають складнощі в адаптації дитини в соціальному середовищі, поява таких характерологічних особливостей, як: впертість, недовіра, хвороблива образливість та самолюбство.

Батьки постійно хвилюються за дитину, оскільки вона здається їм маленькою та беззахисною. Тривога батьків зростає, коли дитина починає за певних обставин віддалятися від них, оскільки вони не дадуть їй самостійності з власної волі.

«Авторитарна гіперсоціалізація» – компонент, що відображає форму та зміст контролю за поведінкою дитини. У стосунках батьків з дитиною чітко простежується авторитаризм. Батьки вимагають від дитини підкорення та дисципліни, намагаючись нав'язати їй власну волю. За будь-який прояв свавілля дитину суворо карають. До того ж, батьки слідкують за соціальними досягненнями дитини, індивідуальними особливостями, звичками, думками, почуттями. Наслідки авторитарної гіперсоціалізації є несприятливими для психічного розвитку дитини. Ставлення до дитини, як до «маленького невдахи», відображає особливості сприймання та розуміння її батьками. Мають місце намагання батьків інфантилізувати дитину, зробити її індивідуально та соціально недієздатною. Батьки вважають дитину молодшою, ніж це є насправді. Інтереси, потяги, думки, почуття дитини здаються батькам занадто дитячими. Дитину розглядають як неспроможну активно засвоювати досвід і відкрити для негативних впливів. Батьки не довіряють власній дитині, скаржаться на її недовершеність, тому намагаються звільнити дитину від труднощів життя і суворо контролювати її дії. Вони обирають і пропонують дитині тільки таку діяльність, яка, на їх думку, буде більш корисною для неї. В умовах подібних стосунків дитина живе з постійним відчуттям невідповідності запитам батьків і перебуває під тиском таких настанов: «Я поганий»; «Я неспроможний»; «Я не зможу, не зумію». Вона робить все, аби оточуючі зрозуміли її нікчемність. У зв'язку з цим, дослідники зазначають, що подібна ситуація несприятлива для підростаючої людини, вона не може самореалізуватися в діяльності, оскільки запропонована їй діяльність не відповідає особистісному змісту. Як наслідок, ця діяльність не може сприяти розвитку дитини і вона намагатиметься знайти будь-який спосіб захисту.

Психологи виокремлюють гіперпротекцію з боку батьків дитини. Цей тип неправильного виховання характеризується недостатньою опікою та контролем

за поведінкою дитини, він може набувати прихованих або потуральних форм.

Дослідники виділяють також непослідовний тип сімейного виховання, коли батьки змінюють стиль, прийоми впливу; суперечливе виховання, коли члени сім'ї демонструють несумісні виховні підходи та вимоги. Ці типи виховання часто призводять до патогенних наслідків, зумовлених підвищеною стимуляцією можливостей дітей, частим використанням покарань, погроз, заборон.

Більш сприятливим типом сімейного виховання вважається «прийняття дитини і любов до неї», співпраця з дитиною, демократичний стиль батьківського виховання. У сім'ях, що послуговуються цим типом виховання, батьки здатні вчасно прийти на допомогу дитині, але не нав'язливі й вірять в успіх її самостійної діяльності; при цьому, діти залучені до обговорення сімейних проблем; батьки схвалюють незалежну поведінку сина або доньки, приймають їх індивідуальність, враховують інтереси, схильності.

На підставі результатів А. Співаковської, визначено три основні чинники батьківської позиції, які сприяють розвитку обдарованих дітей і проявляються у ставленні батьків до неї:

1) адекватність – чинник, близький до об'єктивної оцінки психічних та характерологічних особливостей власної дитини, що дає змогу побудувати виховання, спираючись на цю оцінку;

2) динамічність – здатність змінювати методи і форми спілкування і впливу на дитину, відповідно до зміни ситуацій та умов життя у сім'ї;

3) прогностичність – спрямованість виховних вимог у майбутнє, орієнтація на вимоги, що ставитиме перед дитиною життя.

Відповідно до стилів і властивостей сімейного виховання, їх впливу на розвиток обдарованих дітей, визначено сприятливі умови для розвитку особистості дитини.

Перша умова – це впевненість дитини у батьківській любові. «Першим та головним завданням батьків є створення в дитини впевненості в тому, що її

люблять і про неї дбають. Ніколи у дитини не має виникнути сумнів у батьківській любові». Адже «тільки за умови впевненості дитини у батьківській любові і можливе правильне формування психологічного світу, лише на основі любові можна виховати моральну поведінку і тільки любов здатна навчити любові».

Друга умова – діалогічне спілкування. «Дитина, навіть у найбільш ранньому віці має стати не об'єктом виховних впливів, а союзником у загальному сімейному житті, у відомому сенсі його будівничим і творцем». Основними характеристиками діалогічного спілкування виступають емоційна та особистісна відкритість партнерів зі спілкування, психологічна налаштованість на сприймання актуального стану один одного, безоцінність, довірливість та щирість у вираженні почуттів та станів.

Третя умова – «прийняття права дитини на притаманну їй індивідуальність, неподібність до інших, у тому числі неподібність до батьків».

Отже, батькам належить пріоритетне значення у розвитку обдарованої дитини. Важливе завдання виховання у сім'ї – допомогти дитині реалізувати себе та стати щасливою.